

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Георги Фотев Георгиев, д.н., почетен професор на НБУ, сенатор, директор на Центъра за изследване на европейските ценности на НБУ

върху документите, представени от главен асистент, д-р Теодора Иванчева Карамелска за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ за нуждите на Департамент „Философия и социология“ на НБУ (програма социология) по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

Единствен участник в Конкурса е главен асистент д-р Теодора Карамелска. Всички процедури във връзка с конкурса са безупречно изпълнени. Приложената документация отговаря на изискванията на научния законодател. Нямам никакви забележки от формално естество. Научните трудове, с които д-р Карамелска участва в Конкурса са: хабилитационен труд- монографията (2023) „Вярващ, но не религиозен. Български контексти на холистичната спиритуалност“, Изд. на НБУ, София, 229 с. и двадесет и две (22) статии и студии на български, немски и английски, публикувани в реномирани издания у нас и в чужбина. Тя има над тридесет научни публикации на български, немски, английски език в реномирани издания у нас и в чужбина. Всички представени за рецензиране публикации са съпроводени с авторови съдържателно кондензирани резюмета. От приложената в табличен вид справка по точки за минималните изисквания на НАЦИД е видно, че д-р Карамелска изпълнява всички изисквания и в ред случаи има двойно повече точки. Цитиранията на рецензираните съчинения са също красноречив показател за интереса към нейните научни постижения.

Теодора Карамелска е завършила висше образование по културология, с втора специалност „История“ и получава образователната и научна степен доктор по философия в СУ „Св. Кл. Охридски“. Нейното много успешно научно развитие и израстване е в социологията. Нейното базисно университетско образование е своеобразно предимство тъй като социологията като фундаментална социална наука предполага солидни фонові знания, кумулирани в науката за културата и в историческата наука. Имам превъзходни лични впечатления. Тя е била моя асистентка по История на социологията в СУ „Св. Кл. Охридски“ и аз съм я

назначил в качеството си на директор на научна длъжност в Института по социология на БАН. Научно-изследователската и преподавателска дейности на д-р Теодора Карамелска е свързани с Института по социология на БАН и департамента по „Философия и социология на НБУ , както и с изрично посочени от нея чуждестранни университети. Тя е специализирала (2014-2015) в Център за академични изследвания – София; в (септември-декември 2010) Център по методи в социалните науки, Гьотингенски университет „Георг Аугуст“, Германия; (Януари-февруари 2009) в Institute of Development Studies, Университет на Съсекс, Брайтън, Великобритания; (2002-2003) Институт по европейска история, Майнц (IEG Mainz), Германия; (2001-2002) Факултет по протестантска теология към Мюнхенския университет „Лудвиг Максимилиан“, Германия. Д-р Теодора Карамелска е участвала плодотворно в десет (описани надлежно в приложената документация) научно-изследователски проекта.

Теодора Карамелска участва в съставянето на седем научни сборници с високо научно качество, които са надлежно библиографски описани в приложената документация.

Научните трудове на участничката в Конкурса се разпределят в няколко социологически тематични кръга. На първо място са изследванията в дисциплинарната област на социология на религията. Хабилитационният труд ВЯРВАЩ, НО НЕ РЕЛИГИОЗЕН:БЪЛГАРСКИ КОНТЕКСТИ НА ХОЛИСТИЧНАТА СПИРИТУАЛНОСТ е върховото постижение на д-р Теодора Карамелска от редицата нейни предхождащи статии и студии по социология на религията. Религията е един от фокусите на социологическата класика. В хабилитационния труд Карамелска се връща към идейното наследство на Макс Вебер, Гьорг Зимел и Ернст Трьолч за очертаване на ключовия проблем за религията в перспективата на модерността и теоретичната проблематизация на феномена в късната модерност, който обозначава като холистична спиритуалност. Този оригинален и задълбочен социологически труд е ценен с емпирическата си насоченост и с теоретичната концептуализация на значими феномени на нашата съвременност. В статиите по социология на религията са поставени нови за националната социология проблеми,

които имат академическо и светогледно значение. Трансформациите на обществото, каквато е прехода от тоталитарно-комунистическата система към демокрация и пазарна икономика е период на пост-тоталитарно общество през който религията и духовността претърпява нови самоопределения и лъкатушения. Преди хабилитационния труд е публикувана на английски интересна статия за холистичната спиритуалност сред българските жени в условията на свободно обществено самоизразяване след имплозията на тоталитарната система. Използван е биографичния метод в съчетаване са други социологически методи. В друга от статиите са анализирани типове светогледна ориентация на младите хора в съвременна България и възприемането по-рано (близкото минало) на живота като „съдба“ и вече като „избор“ в новите условия на живеене. С появата на холистичната спиритуалност възникват нови погребални практики. Карамелска смята, че с възхода на холистичната спиритуалност се появяват непознати по-рано инсценирания на смъртта, допълнително стимулирани от промените в законовата регулация на погребалните практики. Откриването на нови факти в социологията като емпирична наука е подчертано значим научен принос. Бих посочил такъв пример, който се добавя към изтъкнатите в Самооценката за научните приноси. Пример са двете тенденции към: а) утвърждаване на човешка уникалност, включително *post mortem*; б) деперсонализацията чрез връщане към универсалната космическа енергия или към природата, чиято цел е преодоляване на „изчерпвания“ в рамките на този живот Аз.

В изследванията на д-р Карамелска се тематизира и проблематизира нова дигитална възпоменателна култура в рамките на която факта на смъртта се извежда извън институционално задаваните – от държавата или църквите – рамки. Както и в някои други нови религиозни движения и в холистичната спиритуалност се вписват свещени текстове. Подобно на нови музикални форми и музикално експериментиране се срещат мотиви от свещени текстове в полето на холистичната спиритуалност. Търсеното единение на ум, тяло, дух се осъществява чрез лишени от историзиране синтези.

Карамелска разбира концепта спиритуалност като специфична модалност на

религиозен опит. Понятието холистична спиритуалност е идеален тип. При конструиране на идеалния тип се изключват традиционните религиозни посредници, институции и ритуали и се акцентира върху индивидуалното преживяване на трансцендентното и върху креативното експериментиране с различни верски традиции.

Социологията е монодисциплинарна наука за разлика от културологията, антропологията, социолингвистиката и др. мултидисциплинарни или интердисциплинарни науки, но повече от други монодисциплинарни науки, например, психологията, тя е изправена пред необходимостта да се отваря към други дисциплинарни форми на научно познание с оглед изискванията на финалната наука. Мисля си, че са такива предизвикателствата при тематизиране и проблематизиране на смъртта и фантазмите (от външна гледна точка) на отвъдния живот в генерационна перспектива с оглед на промените от социалистическото погребение до личния рай. Установява се междугенерационна и вътрешно-поколенческа динамика по отношение на (не)религиозните, спиритуалните, научните и фантазните образи на „света на мъртвите“ сред три поколения българи. Много ценни находките са начините по които се конструират пост-мортални идентичности. Човек е крайно същество, но не е възможно примирение с крайността екзистенциален смисъл. Така е било във всички времена. Това е един пример за неизбежното отваряне на дисциплинарната форма на социологическото знание, за което Карамелска има изтънчена чувствителност. Тук припомням защо в началото на настоящата рецензия обърнах нарочно внимание на етапите на нейното образование и неговото капитализира в нейното научно развитие.

Д-р Теодора Карамелска има траен и задълбочен интерес към историята на социологията. Нейните интереси са към идейното наследство на социологическата класика и специално към Макс Вебер и Георг Зимел. Ценя високо такъв научен интерес и се отнасям сурово към всеки, който се занимава с емпирични и нормативни науки, а се отнася нехайно към историята на тези науки.

Независимо какви са били мотивите на статиите посветени на въпроси на социалната политика като грижите за хората в напреднала възраст и за болните от

деменция, в т.ч. когато грижата е за член на семейството, това е положителна черта на изследователя. Имам много интересен случай, когато моят приятел, звезда на постмодерната социология, Майк Федърстоун посети НБУ и изненадващо за него получи признанието доктор хонорис кауза. Съгласно ритуала трябваше да изнесе публична лекция в Аулата и поиска мнението ми за темата на лекцията, отнасяща се за стареенето, което ме изненада. Лекцията беше брилянтна.

Нашата социология има нужда от разработването на качествените социологическите методи. Задачата е много важна и голяма като се има предвид, че социологията е полипарадигмална наука. Всички знаят, че това е една основна тема в моя творчески път. Наш дълг е да оценяваме разработките на Т. Карамелска върху биографичния метод. Интересът към този качествен метод не е случаен. Тежненията на Карамелска към хуманистичната социология не биха могли да минат без жив интерес към качествени методи като биографичния метод.

Цялостната научно-изследователска дейност и резултати е свързана и съществено оформена от нейната преподавателска дейност. Д-р Теодора Карамелска е прекрасен университетски преподавател, тя е в духа на университета, обича студентите и нейната колегиалност е безценна. Приложената документация е красноречивия Списък на водените от не за периода 2010-2024 г. академични курсове. Заслужава си да се вникне във всяка тема поотделно и в тематичния ансамбъл като цяло: *Четене и разбиране на социологически текстове, Идеи в социологията, Обществото в трансформация, Социалните конфликти като изследователски случаи, История на социологическите идеи, Институции на знанието, Класици на социологията, Социологически теории за модерността, Социална демография, Социология на религиите, Качествени методи, Основни социологически понятия, Социология на общностите, Социология на неравенствата, Социология на етническите отношения, Социология на културата, Социално предприемачество, Европейски програми, Рискови групи, Набиране на средства (Fundraising), Философски и социологически подходи към езика, Биографични изследвания, Език и общностни идентичности, Граждански знания и умения, Социология на града.*

Естествено, всички членове на департамент „Философия и социология“ имат заинтересовано отношение към настоящия конкурс и със сигурност, както и аз смятаме, че дошло времето д-р Карамелска да получи академичната длъжност „доцент“. Но тук искам да направя една необичайна препоръка. Всички знаят, че хорариумите са претоварени. Но и това е друг въпрос. Необходими са индивидуални презентации в департаментa, което в никакъв случай не означава каквато и да е форма на надзор, а е климат на истинска университетска общност. Съвременният университет е под пресата на ускоряващото се непрестанно социално време, което има и негативни последици за духа на университета.

Специално отбелязвам преводаческата дейност на д-р Теодора Карамелска, която е на много високо ниво. Истинските учени разбират същността на това дело, което понякога е равностойно на научно изследване и съизмеримо с научни приноси. Поради ограничения обем на рецензията не мога да се спра на този важен проблем.

Вече изтъкнах редица научни приноси в рецензираните трудове на главен асистент, д-р Теодора Карамелска, но е наложително според повелята на научния законодател като рецензент да се произнесе недвусмислено по включените в Самооценката научни приноси. Всички научни приноси се съдържат в рецензираните трудове. Вече коментирах като много значим и оригинален първият според номерацията в Самооценката научен принос. Ще добавят, че този принос очертава хоризонт за бъдещи изследвания на феномен, който съвсем няма признаци на залез.

Сравнителният анализ в социологията като емпирична наука има безспорни евристични възможности, което се демонстрира в обсега на втория много значим научен принос, изтъкнат основателно от участничката в конкурса. Обоснован е извода за усилване на интереса към холистичната спиритуалност сред българските граждани и свързаното с това символно прекартографиране на съвременната градска среда чрез появата на нови (квази)религиозни места. Откриване на нов мащабен социален факт.

Третият научен принос е също с непреходна стойност. Прави силно впечатление

вътрешната многоизмерност на холистичната многоизмерност в българския социо-културен контекст или както би казала Хана Аренд ситуация в българското общество.

Вече се спрях на ценните методологически високо качествени изследванията по проблеми на социалните практики и политики. Научният пренос в тази област , формулиран превъзходно, е с многовалентна значимост.

Препотвърждавам високата стойност на научния принос, който се посочва и в Самооценката, относно биографичния метод, обогатен в някои изследвания, представени в трудовете на Карамелска.

Шестият принос, според номерацията в Самооценка, е също безспорен. Вниманието ни е привлечено от оригиналното тълкуване на взаимовръзки като „закъсняло действие“ (З. Фройд), „овсекидневяване на харизмата“ (М. Вебер), „социален конфликт“ и „социално взаимодействие“ (Г. Зимел). Тези, които познават историята на социологията или историята на други науки са наясно със значението на нови нюанси или моменти към вече направени концептуализации, които могат да бъдат преобръщащи и т.н.

Естествено, могат да се направят критични бележки, но в рецензия от типа на настоящата смятам това за ненужно тъй като постиженията и научните приноси ме водят до категоричен извод и нямам нужда от допълнителни изпитания. Имам важна препоръка. В обзривото бъдеще д-р Карамелска да се фокусира върху социология на града. Имам множество аргументи в подкрепа на такъв избор.

Моят извод е недвусмислен. Главен асистент д-р Теодора Иванчева Карамелска отговаря на всички изисквания за присъждане на академичната длъжност „доцент“. Тя е блестящ учен и преподавател, който би бил желан от всеки престижен университет, какъвто е, разбира се, Нов български университет. Сигурен съм, че цялата социологическа общност в България ще посрещне с радост вестта за по-високата академична длъжност на д-р Т. Карамелска. Освен всичко друго тя е прекрасен човек и личност, която се характеризира с най-високата научна добродетел, каквато е интелектуалната честност. Призовавам всички членове на научното жури да гласуват единодушно с „Да“. Заслужено признание.

Март-април

2024

Подпис

Проф. Георги Фотев